

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

INNOVATIVE COMPETENCE OF A MODERN TEACHER

Статтю присвячено дослідженню теоретичних основ інноваційної компетентності сучасних фахівців педагогічної галузі. Спираючись на наукові підходи до розуміння суті поняття «компетентність», виділено два напрями його аналізу. Серед них: розуміння компетентності з позиції здатності до виконання певних дій та розуміння компетентності з позиції синтезу певних компонентів. З'ясовано, що в межах кожного із цих напрямів суть компетентності визначається з певними відмінностями. Результатом проведеної роботи стало тлумачення компетентності як інтегративного утворення сучасного фахівця, яке визначає його здатність якісно розв'язувати професійні завдання на основі синтезу відповідних знань, умінь, досвіду діяльності та професійних якостей.

Зважаючи на те, що інновація освітньої діяльності підвищила увагу науковців до інноваційної компетентності фахівців педагогічної галузі, проведено встановлення її суті та специфіки.

На основі системного підходу структурними складовими частинами інноваційної компетентності педагога визначено розуміння ним значущості педагогічних інновацій як професійної цінності, володіння системою знань з організації інноваційної діяльності та вмінь з її реалізації в освітньому процесі, досвід втілення інновацій завдяки сформованості комплексу особистісних якостей (креативність, відповідальність за свої дії, активність, наполегливість). Виходячи із цих висновків, інноваційну компетентність педагогів розглянуто як інтегративне особистісне утворення, яке визначає їхню здатність якісно розв'язувати завдання педагогічної діяльності на базі педагогічної інноватики через синтез необхідних знань, умінь, досвіду діяльності за умови сформованості відповідних професійних якостей.

Ключові слова: інноваційна компетентність, компетентнісна парадигма, компетентність, фахівці педагогічної

галузі, структура інноваційної компетентності.

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of innovative competence of modern specialists in the pedagogical field. Based on scientific approaches to understanding the essence of the concept of "competence", two areas of its analysis are identified. Among them: understanding the competence from the standpoint of the ability to perform certain actions and understanding the competence from the standpoint of the synthesis of certain components. It was found that within each of these areas, the essence of competence is defined with some differences. The result of this work was the interpretation of competence as an integrative education of a modern specialist, which determines his ability to qualitatively solve professional problems based on the synthesis of relevant knowledge, skills, experience and professional qualities. Considering that the innovation of educational activity has increased the attention of scientists to the innovative competence of specialists in the pedagogical field, its essence and specificity have been established.

Based on a systematic approach, the structural components of the teacher's innovative competence determine his understanding of the importance of pedagogical innovations as a professional value, possession of a system of knowledge on the organization of innovative activities and skills in its implementation in the educational process, experience in implementing innovations, activity, persistence). Based on these conclusions, the innovative competence of teachers is considered as an integrative personal education, which determines their ability to qualitatively solve problems of pedagogical activity on the basis of pedagogical innovation through the synthesis of necessary knowledge, skills, experience provided they have the appropriate professional qualities.

Key words: innovative competence, competence paradigm, competence, specialists of pedagogical branch, structure of innovative competence.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.34>

Штефан Л.В.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
методики та менеджменту освіти
Української інженерно-педагогічної
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна освіта активно розвивається у напрямі реалізації компетентнісної парадигми, оскільки головним критерієм якості професійної підготовки виступає професіоналізм фахівця. Водночас сьогодні перед освітою стоїть й завдання формування спеціалістів, здатних творчо підходити до виконання професійних завдань. Виходячи з цього, нагальною є проблема формування інноваційної компетентності сучасного педагогічного працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну увагу вчених до питань формування компетентності фахівців різноманітних професійних напрямів (М. Головань, Дж. Равен, А. Садохін, Н. Сидорчук, та ін.), серед яких є і спеціалісти педагогічної галузі (М. Болотов, С. Гончаренко, І. Демура, Е. Зеєр,

В. Зінченко, О. Лебедєв, Н. Микитенко, І. Пометун, В. Ягупов та ін.). Останнім часом у числі різних видів компетентностей учені все частіше відзначають інноваційну компетентність спеціалістів різних фахових сфер (Н. Алексеєнко, О. Євдокімова, А. Постряков та ін.). Активізували дослідження у цьому напрямі й науковці з педагогічної галузі (Е. Артамонова, І. Дичківська, О. Ігнатович, Н. Калюжка та ін.)

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні учені активно вивчають проблему реалізації компетентного підходу в педагогічній освіті. І це зрозуміло, оскільки саме цей підхід найбільшою мірою відповідає запитам соціально-економічного розвитку суспільства. Водночас вимоги до компетентності фахівців педагогічної галузі посилюються необхід-

ністю урахування при її формуванні їхнього інноваційного потенціалу. Таким чином, є актуальною проблема формування інноваційної компетентності сучасних педагогів.

Метою статті є з'ясування поняття інноваційної компетентності сучасних педагогів, спираючись на наукові підходи до розуміння суті компетентності фахівців.

Виклад основного матеріалу. Поняття «компетентність», не дивлячись на велику кількість досліджень щодо з'ясування його суті, все ще знаходиться у числі тих, наукове становлення яких ще триває. У цьому контексті цікавим є філософське розуміння компетентності як соціальної якості, що означає силу і впевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та користі, що сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [5, с. 51]. Історичні витoki такого його тлумачення беруть свій відлік з 60-х років ХХ століття, коли представники біхевіористського підходу прагнули розробити критерії з визначення ефективності діяльності людини в різних сферах суспільного життя [16]. У подальшому в 1986 році в Англії на урядовому рівні була розроблена Концепція компетентностей як різноманітних готовностей і вмінь виконувати певну роботу; набору поведінкових норм, що впливають на ефективність праці [17].

Аналіз наукових джерел дозволив виявити такі напрями у розумінні суті компетентності як наукового терміна:

1. *Розуміння компетентності з позиції здатності до виконання певних дій.* Як таку її розглядає Дж. Равен, наголошуючи, що компетентність – специфічна здатність з ефективного виконання певних дій у конкретній професійній сфері [13, с. 30]. О. Лебедєв дає більш узагальнене визначення компетентності як здатності «діяти в ситуації невідзначеності» [9, с. 4].

Н. Сидорчук, посилює психологічний аспект розуміння компетентності як складної інтегральної характеристики особистості, що визначається через «здатність вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей» [15, с. 80].

Більш конкретно трактує компетентність І. Зязюн, наголошуючи, що це здатність вирішувати професійні задачі певного визначеного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навиків, досвіду [7, с. 14]. І. Демура розширює таке розуміння аналізованого поняття, стверджуючи, що компетентність – це здатність виносити кваліфіковані судження, приймати адекватні відповідальні рішення в проблемних ситуаціях, планувати й виконувати дії, що приводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей [3, с. 66].

2. *Розуміння компетентності з позиції синтезу певних компонентів.* Таке тлумачення знаходимо в праці Н. Микитенко, де стверджується, що компетентності є комплексом знань, умінь і ставлень, що набуваються у процесі навчання і дозволяють людині розуміти і оцінювати проблеми, характерні для різних сфер діяльності у різних контекстах [10, с. 33–34]. У цьому ж ракурсі розглядає це поняття й В. Зінченко, розуміючи його як спосіб існування знань, умінь, освіченості, який сприяє особистісній самореалізації, знаходженню свого місця у світі, внаслідок чого освіта постає як високомотивована й особистісно орієнтована; як постійне оновлення знань, оволодіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань у певний час і умовах [6, с. 36]. Знову як «сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію» визначається компетентність у словнику з професійної освіти [12, с. 89].

М. Головань робить наголос на психологічній суті компетентності й розглядає її як інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які зумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» [2, с. 29].

Компетентність із позиції ступеня сформованості навичок і вмінь, необхідних індивіду для здійснення відповідної діяльності, а також його здатності використовувати їх для реалізації своїх цілей розглядає аналізоване О. Садохін [14, с. 80].

Таким чином, у межах кожного з визначених нами напрямів розуміння суті компетентності є певні нюанси. Дотримуватимось позиції В. Болотова та В. Серикова, які наголошують, що компетентність визначається не так знаннями, уміннями, навичками, як досвідом людини. Вчені зазначають, що вона постає як складний синтез когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду» [1, с. 12].

Спираючись на проведений аналіз, розумітимемо компетентність як інтегративне утворення сучасного фахівця, яке визначає його здатність якісно розв'язувати професійні завдання на основі синтезу відповідних знань, умінь, досвіду діяльності та професійних якостей.

Останнім часом через інноватизацію освітньої діяльності посилилась увага науковців до становлення суті та специфіки інноваційної компетентності фахівців педагогічної галузі. Так, І. Дичківська розглядає цю компетентність через систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечують ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі

[4, с. 338]. З цієї ж позиції трактує інноваційну компетентність й О. Ігнатівич. Вчена визначає її як сукупність «спеціальних теоретичних знань з педагогічної інноватики та теорії інноваційної педагогічної діяльності, умінь ефективно застосовувати їх, практичних навиків» [8, с. 273].

Таким чином, поняття інноваційної компетентності педагога у цілому відтворює загальне розуміння суті компетентності фахівця з акцентуванням уваги на інноваційній складовій його діяльності.

Представляє науковий інтерес трактування аналізованого поняття, представлене О. Постряковим [11]. Згідно з ним інноваційна компетентність фахівця передбачає наявність інноваційного сприйняття суб'єкта, яке включає сприйняття власних інновацій і взагалі інновацій або відкриттів, здатність побачити елементи нового у відносно сталому та здатність запропонувати принципово нове розв'язання проблеми. Трансформуючи таке тлумачення цієї компетентності у педагогічну площину, спираючись на системний підхід, відзначаємо, що її структурними складовими частинами слід вважати розуміння педагогом значущості педагогічних інновацій як професійної цінності, володіння системою знань з організації інноваційної діяльності та вмінь з її реалізації в освітньому процесі, досвід втілення інновацій завдяки сформованості комплексу особистісних якостей (креативність, відповідальність за свої дії, активність, наполегливість тощо).

Підсумовуючи проведений аналіз, інноваційну компетентність педагогів розглядатимемо як інтегративне утворення, яке визначає їхню здатність якісно розв'язувати завдання педагогічної діяльності на базі педагогічної інноватики через синтез необхідних знань, умінь, досвіду діяльності за умови сформованості відповідних професійних якостей.

Виконання завдання з формування інноваційної компетентності фахівців педагогічної галузі потребує кардинальних змін у змісті, формах, методах та засобах їхньої професійної підготовки. Принципові зрушення повинні відбутися у системі підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу закладів вищої педагогічної освіти, оскільки, згідно з законом подібності, креативного студента може виховати лише креативний педагог. Особливої уваги потребує зміцнення зв'язків вишів з роботодавцями на взаємовигідній основі, гарантованій законодавчо-нормативною базою. Інноваційна освіта потребує значних фінансових вкладень, які повинні витратитись як на оновлення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти, так і на стимулювання викладачів до інноваційної діяльності.

Таким чином, проведена робота дозволила сформулювати такі **висновки**. Становлення педагога значною мірою відбувається на основі сформованості у нього інноваційної компетентності, яка

виступає базою його професіоналізму в сучасних умовах розвитку суспільства. На основі аналізу наукових джерел надано авторське тлумачення суті поняття «компетентність». Беручи до уваги системний підхід та напрацювання вчених, запропоновано структуру інноваційної компетентності педагога та надано визначення аналізованого поняття.

Перспективними напрямками проведеного дослідження є визначення технологічних підходів до формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти, з'ясування підходів до підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу вишів, пошук шляхів дієвої взаємодії зі стейкхолдерами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель от идеи к образовательной программе. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 8–14.
2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
3. Демура І. Сутність професійних компетентностей. *Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць*. Слов'янськ : Видавництво центр СДПУ, 2007. Вип. XXXVIII. С. 64–71.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
5. Залібовська-Ільницька З.В. Професійно-педагогічні засади формування комунікативної компетентності молодших школярів : монографія. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 240 с.
6. Зінченко В.П. Формування профорієнтаційної компетентності педагога: теорія і практика : монографія. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. 198 с.
7. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 13–18.
8. Ігнатівич О.М. Специфіка фахової інноваційної культури педагогічних працівників вищих навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за заг. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. 6, Ч. 1. С. 272–282.
9. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологии*. 2004. № 5. С. 3–12.
10. Микитенко Н.О. Технологія формування іншомовної комунікаційної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю: монографія / за ред. Г.В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2011. 411 с.
11. Постряков А.А. Инновационная культура и креативность. *Теория и методология творчества: итоги и перспективы : сб. трудов*. Москва, Институт философии РАН, Российское философское общество, 2001.
12. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 149 с.

13. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.

14. Садохин А.П. Компетентность и компетентностный подход в диалоге культур. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Т. XI. 2008. № 2. С. 80–92.

15. Сидорчук Н.Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних

психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: зб. наук. праць*. Спецвипуск. Вінниця-Київ, 2015. С. 78–81.

16. Mertens L. Labour competence : emergence, analytical frameworks and institutional models. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 119 p.

17. Ruben B. Guidelines for Cross-Cultural Communication Effectiveness *Readings in Cross-Cultural Communication*. Cambridge, 1987. P. 36–46.